

Luopioisten koululaitoksen historia

Yhden luennon puitteissa on mahdotonta luoda kokonaiskuvaa kunnan koululaitoksen vaiheista. Katsoinkin parhaaksi ratkaisuksi kertoa kouluhistorian laatimisen periaatteista ja ongelmista käyttäen havaintovälineenä kolmisen vuotta sitten ilmestynyttä 516-sivuista Luopioisten kouluhistoriaa.

Kouluhistorian rakenne

Helpoin tapa on koulukohtainen eteneminen. Lähdetään liikkeelle vanhimmaasta koulusta ja seurataan sen vaiheita nykypäivään asti. sitten käydään läpi koulut ikäjärjestyksessä.

Edut. Kirjoittaminen on erinomaisen helppoa. Kerrallaan käsiteltävänä oleva lähdeaineisto on suppea-alainen ja aina uutta koulua aloitettaessa se voidaan kokonaisuudessaan siirtää sivuun käsiteltyjen joukkoon.

Lukijoistakin monille on varmaan miellyttävää varsinkin silloin, kun halutaan perehtyä nimenomaan oman koulun vaiheisiin eikä tarvitse kahlata läpi koko kirjaa.

Heikkoudet. Koulujen keskinäinen vertailu käy mahdottomaksi, ja vielä suurempi puute on, että kunnan koululaitoksen kokonaiskehityksen seuraaminen rinnastettuna valtakunnalliseen tiettyinä historiallisina ajanjaksoina tapahtuneeseen kehitykseen jää toteutumatta.

Vaikka kouluittaisessa esittelyssä tuodaan julki suuri määrä mielenkiintoista ja historian kannalta merkittävää tietoutta, ei näin rakennetulle kirjalle voida antaa kouluhistorian nimitystä.

Ainoa mahdollisuus on ajanjaksoittain eteneminen. Vain siten voidaan täyttää kouluhistorian keskeinen vaatimus, että kussakin valtakunnallisessa kehitysvaiheessa tehdään vertailuja ja arviointoja

- koko maan ja oman kunnan välillä,
- oman kunnan koulujen kesken.

Vertailussa ja arvioinneissa ei voida pysyä rajoitetusti yksinomaan koulun piirissä, vaan mukaan on otettava kulttuuri kokonaisuudessaan sekä taloudelliset näkökohdat, jotka nykyisin ovat tulleet koululaitoksessakin merkittäviksi.

Tehtäväalueen laajentuminen

Hauhon, Luopioisten ja Tuuloksen yhteinen historiateos ulottuu vain uuden ajan alkupuolelle. Luopioisissa ei ilmeisestikään vähään aikaan ole taloudellisia mahdollisuuksia lähes puolen vuosituhannen ajan historian tekijänpalkkioihin, koska esimerkiksi Pälkäneellä historian II osaa varten 1865 alkaen palkattiin päätoiminen kirjoittaja viideksi vuodeksi. siitä syystä kunta ja seurakunta pyysivät, että minä ottaisin mahdollisimman paljon mukaan myös niiden historiaa. Se sopi mainiosti, koska koulu kuuluu olennaisena osana yhteiskuntaan.

Ajanjaksot

Suomen maalaiskuntien kouluhistoriassa on nähtävissä selkeitä rajakohtia, joiden puitteissa ajanjaksot muodostuvat nimityksiltään kaikkialla samoiksi. Vain osassa rajakohtia tulee vuosilukuihin vaihteluita. Luopioisissa ajanjaksot ovat näin:

- * Kirkko kansan kasvattajana
- * Kansakoulun alkutaival 1873 - 1891
- * Yläkoulujen perustamisen aika 1891 - 1921
- * Oppivelvollisuuskoulun ensimmäiset vuosikymmenet 1921 - 1945
- * Uudistuva kansakoulu 1945 - 1973
- * Peruskoulun aika 1973 -

Luopioisten kunnan erikoisuutena ovat kunnan koululaitokseen kuulumattomat koulut, jotka vaikuttavat sillä tavoin opetustyön kokonaisuuteen, että nekin on esiteltävä. Tältä osin auttoi suuresti se, että kaksi niistä olen joutunut käsittelemään

varsin laajasti omassa historiikissa, joten niistä selvisin lyhyehköllä katsauksella.

- ◇ Aitoon yhteiskoulu 1917 - 1940
- ◇ Aitoon kotitalousoppilaitos 1921 -
- ◇ Aitoon kotitalouskoulu 1934 - 1941
- ◇ Aitoon kotitalouskeskikoulu 1940 - vuodesta 1989 Anna Tapion koulu

Näistä vaikein selviteltävä oli Anna Tapion ylläpitämä Aitoon kotitalouskoulu. Kun hän ei koko aikana onnistunut saamaan sille valtionapua, hän hävitti sen arkistot. Joitakin rippeitä löytyi muiden papereiden seasta, ja hänen emännöitsijänsä jolla oli verrattomasti valokuvia ja muistitietoa, Oli silloin vielä elossa. Virallisissa tilaisissa eikä muissakaan asiakirjoissa ei tätä koulua tunneta ollenkaan. Oli todella aivan viime tinka saada siitä jotakin talteen.

Ajanjaksojen sisältö.

Vanhimmalta ajalta on vaikea löytää Luopioisten seurakuntaa koskevaa yksilöityä tietoa. 1700-luvun alussa piispantarkastuksissa selvittiin tyydyttävästi, vaikka opetuksesta vastanneiden lukareiden taito sisällyksessä todettiin heikonlaiseksi. Ruotsin vallan ajalta löytyy joitakin opiskelemaan päässeitä, niiden joukossa kaksi talollisen poikaa, jotka sitten toimivat Luopioisten kappalaisina.

Lähes huvittava on parinsadan vuoden takainen syytös, että kappalainen piti liian pitkiä saarnoja. Valistuksen aikanahan saarnoissa opetettiin esimerkiksi lastenhoitoa, karjankasvatusta tai "Potatesten" eli "Maan - Pärönain" viljelemistä.

Kansakoulun alkutaival on monessa suhteessa mielenkiintoinen. Se liittyy kunnallisen itsehallinnon toteuttamiseen, mutta liikkeelle lähtö tapahtuu eri tavoin, joskus yksituumaisesti kuten Luopioisissa, useinkin sitkeän vastustuksen ja valituksien jälkeen kuten Pälkäneellä.

On muistettava, että kirkollinen kansanopetus kiertokouluina jatkui ensimmäisen kansakoulun perustamisen jälkeen vielä puoli vuosisataa. 1880-luvulta onnistuin löytämään niin paljon tallennettua tietoa, että pystyin laatimaan selvityksen kiertokoulun oppilaiden sosiaalisesta taustasta ja heidän arvosanoistaan.

Kansakoulun alku on lähes kaksi vuosikymmentä yhden koulun historiaa, ja sen seuraaminen tuotti suuria vaikeuksia, kun kuntakokouksen pöytäkirjat olivat ensimmäisten 9 vuoden ajalta kateissa, ja kansakoulun arkisto johtokunnan

pöytäkirjaa sekä tilikirjaa lukuun ottamatta alkaa vähitellen koostua vasta 1880-luvulla. Monissa asioissa tiedot oli etsittävä valtion-arkistosta (nykyisestä kansallisarkistosta) Sieltä löytyivät myös kiertokoulujen oppilastilastot.

Seuraaviin ajanjaksoihin liittyvät yleisesti:

- valtakunnallisella tasolla tapahtuneet uudistukset,
- koulujen perustaminen ja huoneistojen hankkiminen,
- opettajat mikäli mahdollista persoonallisine piirteineen ja opetusmenetelmineen,
- oppilaat sosiaalisine taustoineen sekä oppilas-huolto,
- opetusohjelmat, oppikirjat, oppiennätykset ja opetusvälineistö,
- koulumenot kunnan taloudessa myös pitkitäisleikkauksina ja sosiaalitoimeen verrattuina,
- johtokuntien ja varheinpien osuus
- vertailua naapurikuntiin sekä niiden kanssa tehty yhteistyö.

Kyläkoulujen perustamisen aika oli samalla autonomian ajan loppuvaihetta sortokausineen. Tämä vaikutti monella tavalla myös koulujen työskentelyyn, kun suunnitellut uudistukset jäivät toteutumatta ja vireillä olleet pakkotoimin keskeytettiin. Edistystä tapahtui kuitenkin oppilaiden vaateavustuksissa ja kouluruokailun alullepanossa sekä ilmaiseksi jaetuissa oppikirjoissa ja koulutarvikkeissa. Myös oppilaiden terveydenhuolto pääsi alulle.

Vaikeuksista huolimatta koulujen työskentely sai yhä vakiintuneempia muotoja eivätkä venäläistämisyrittämykset päässeet kansakoulussa vaikuttamaan yhtä paljon kuin oppikouluissa ja opettajaseminaareissa, tosin heikoilla tuloksilla niissäkin. Ensimmäinen Luopioisten poika pääsi ylioppilaaksi 1898. Autonomian aikana ylioppilaita kertyi 10 poikaa ja 1 tyttö. Kouluhistoriassa seurataan myös vuonna 1872 perustetun kirjaston vaihteita.

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä kunnallishallinto laajentui ja kehittyi valtavasti. Suuria uudistuksia tapahtui erityisesti terveydenhoidon ja sosiaalihuollon alueilla. Erikoislaatuinen tapahtuma sattui aivan vuosisadan alussa, kun Luopioisten kuntakokous venäläismielistä kuvernööriä uhmaten kieltäytyi valitsemasta jäseniä perustuslakiemme vastaiseen asevelvollisten kutsuntatoimistoon.

Vuonna 1921 voimaan tullut oppivelvollisuuslaki toi mukanaan alakansakoulut ja pari kertaa viikossa pidetyn iltajatto-opetuksen. Lain ansiosta kansakoulujen oppilasmäärä kaksinkertaistui, vaikka kysymyksessä ei ollutkaan koulupakko. Vireän kehityksen katkaisivat pulavuodet 1930-luvun alussa, ja kun niistä selvittiin, syntyi talvisota.

Koulujen lukumäärä vakiintui kahdeksaksi, opettajia oli kolmisenkymmentä ja oppilaita enimmillään yli 800.

Sotien päätyttyä katseet kääntyivät koulun uudistukseen. Kuusivuotinen kansakoulu muutettiin ensin 7-vuotiseksi ja sitten iltajatto-opetus ympärivuotiseksi päiväkouluksi, jolle annettiin nimeksi kansalaiskoulu. Useissa koulupiireissä saatiin aikaan myös uusia koulurakennuksia.

Vuonna 1966 pääsi alkamaan kokeilukeskoulu, joka seuraavana vuonna yhdistettiin kansalaiskoulun kanssa kokeiluperuskouluksi. Luopioinen pääsi siten ensimmäisten yhdentoista kunnan joukossa siirtymään uuteen koulumuotoon, ensin kokeiluna ja vuonna 1973 pysyvästi. Uuteen järjestelmään siirryttäessä oli luonnollisestikin paikallaan laajahko katsaus sata vuotta kestäneeseen kansakoulun aikaan.

Peruskoulun aika painottuu rakenteellisiin muutoksiin, mutta kun Luopioinen oli useita vuosia mukana peruskoulukokeilussa, oli mahdollista verrata kokeilutyön tuloksia toteutettuun kouluun. Pettymykseksi koettiin se, että kokeilussa saatuja myönteisiä kokemuksia ei juurikaan otettu huomioon, vaan säännökset laadittiin ennakolta omaksuttujen ja suureksi osaksi käytännön koulutyölle vieraitten periaatteiden mukaisiksi.

Painotusalueet

Historiankirjoittaja joutuu aina valitsemaan tehtäväkentästään alueita, joiden merkitystä hän pitää erityisen tärkeinä ja joita hän siitä syystä tuo esille eräänlaisena läpäisyperiaatteena. Luopioisten kouluhistoriassa haluan mainita näistä kolme tärkeintä.

1. Kunnan koululaitoksen liittyminen valtakunnalliseen kehitykseen (myös naapurikuntiin)

a) Ulkoiset puitteet: koulujen perustaminen, rakentaminen, varustaminen välinein, opetusohjelmat, opetusmenetelmät.

b) Kasvatustavoitteet: arvot ja niihin liittyvät eettiset tavoitteet. Tässä apuna on ollut Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulussa vuonna 1957 tekemäni laudaturseminaaritutkimus Eettinen aine kansakoulun lukukirjoissa koulun alusta vuoteen 1955 (tutkimuksessa mukana 3441 luku-kappaletta lähes 100 vuoden ajalta).

2. Yksilöiden osuus

Tavoitteena on yksilöiden pääseminen oikeutettuun asemaan, jotta rakenteista ei tulisi pääasia. Opettajista ja mahdollisuuksien mukaan muistakin henkilöistä olen kaiken takaa pyrkinyt etsimään yksilöllistä persoonallisuutta ja ihmistä. Tässä pyrkimyksessä ovat olleet erinomaisena apuna haastateltujen kertomukset.

3. Kustannusten selvittäminen

Tämä puoli on usein jäänyt kouluhistorioissa lähes kokonaan sivuun, koska historioitsijoilla on puuttunut talouselämän tuntemus. Minulla oli puolitoista vuosikymmentä hoidossani ja valvonassani Hämeen läänin kaikkien kuntien vuotuisen käyttömenojen valtionrahoitus.

Kokonaismenojen ohella pyrin selvittämään myös kustannusten jaon menoalueittain. Myös on verrattu kansakoulujen ja sosiaalitoimen vuotuisia käyttömenoja keskenään vuosisadan vaihteesta lähtien sekä näiden osuutta kunnan kokonaismenoista.

Kun rahan arvo on 120 vuoden kuluessa monen otteeseen vaihdellut, ilmoitin vuodesta 1868 lähtien alaviitteissä kaikki markkamäärät nyky-markkoiksi eli vuoden 1990 markkoiksi muutettuihin. Kertoimet on laskettu elinkustannusindeksillä, joten ei vertailu esimerkiksi työ palkkoihin ja rakentamiskustannuksiin anna oikeata kuvaa, mutta on sitä kuitenkin helpottamassa.

Lähteet

Historiateoksen keskeinen edellytys on täydellinen lähdeluettelo ja koko tekstin kattavat viitteet lähteisiin. Olen aina pitänyt parhaina sivujen alasaan liitettyjä viittauksia, jotka olivat sikäli helposti toteutettavissa, kun taitoin kirjan itse. Teoksen loppuun liitetyt viitenumeroiden selitykset hidastavat tiedoista kiinnostunutta lukijaa.

Lähdeluettelossa viitataan n. 50:een mietintöön ja säännökseen, n. 100:aan sanomalehtien ja aikakausjulkaisujen artikkeliin ja n. 100:aan kirjaan, joista 7 minun kirjoittamani. Ratkaisevalta osin kouluhistorian tutkija joutuu kuitenkin turvautumaan arkistolähteisiin.

Kun varsinkin alkuaikojen arkistolähteet Luopioisten kunnassa olivat kovin puutteelliset, oli pakko tavanmukaista enemmän etsiä tietoja julkisista arkistoista. Valtionarkistossa (nykyisessä kansallisarkistossa) jouduin työskentelemään 4 päivää ja Hämeenlinnan maakunta-arkistossa alun toistakymmentä päivää, viimeksi mainitussa mm. Luopioisten ja Hauhon kirkonarkistot 1860-luvulle saakka sekä kansakouluntarkastajien arkistot, joihin pääsen poikkeusluvalla tutustumaan arkistomakasiinissa, kun olen ne aikanaan sinne toimittanut. Omistan myös valtionarkiston tutkijankortin.

Muita arkistoja ovat esimerkiksi seuraavat:

- Luopioisten kunnan ja seurakunnan arkistot sekä kansakoulujen, peruskoulujen ja kirjaston arkistot,
 - muiden kuin kunnan koulujen arkistot,
 - kansalaisopiston ja opettajayhdistyksen arkistot,
 - lähiseudun (kaupunkien) oppikoulujen arkistot (mm. autonomian ajan ylioppilaat ja keskikoulua vastaavista luokista selviytyneet),
 - kotiarkeistot (mm. Wilska-suvun ja Aleksanteri Kenan suvun),
 - sukututkijoiden selvitykset (Walleniuksen, Tiilin, Kailanpään suvuista),
 - Johan Walleniuksen päiväkirjat 1771-1821.
- Sivujen alaosissa on n. 1000 viitenumeroa. Tavallisesti viitataan useampaan kuin yhteen, joskus jopa yli 10:een kohtaan. Viittauskohteita löytyy arviolta 4000 - 5000.

Haastateltuja on runsaasti, nauhalle kertoneita kolmisenkymmentä, vanhimmat lähentelivät jo sataa vuotta. Heistä ehti neljä kuolla ennen kirjan ilmestymistä painosta.

Liitteet

Liiteosa muodostui varsin laajaksi, koska kokonaiskuvan saamiseksi oli tarpeen koota tilastoja sekä muuta tietoutta helposti löydettävään muotoon. Seuraavassa tiivistetty luettelo:

- seurakunnan papit ja kiertokoulunopettajat,
- koululaitoksen valtakunnallinen johto ja Luopioisten koululaitoksen johto 1873-1874 sekä 1992-1993,

- Luopioisten Kirkonkylän kansakoulun oppiennäytokset 1873 - 1874,
- Luopioisten kansakoulut/peruskoulut, opettajat ja oppilaat viisivuotisivälein koko ajalta,
- tarkastajat, kansakoululautakunnan / koululautakunnan puheenjohtajat ja sihteerit,
- koulutoimen sihteerit ja johtajat,
- kuntakokouksen, kunnarivaltuuston, kunnallislautakunnan ja kunnanhallituksen puheenjohtajat,
- kunnanjohtajat ja kunnansihteerit.

Valokuvat

Kuntalaiset noudattivat kiitettävästi toivomusta vanhojen koulukuvien etsimiseen, niin että kuvia kertyi lähes 300. Kokoaminen ja jokaisen kuvan palauttaminen oikealle omistajalleen vaati melkoisen työn.

Päätössanojen viimeinen kappale

Lähdeaineistoa tutkiessani olen menneisyydestä löytänyt monia mielenkiintoisia henkilöitä, joiden kanssa ystäväni ja myöteläni olen kulkenut pitkiä taipaleita ja joille nyt haikkealla mielellä joudun jättämään jäähyväiset. Palauttaessamme miehiin koululaitoksen vuosisataisia vaiheita teemme samalla kunniaksi menneiden sukupolvien työlle muistaen kiittollisin ja siunaavin ajatuksin kaikkia, jotka tavalla tai toisella ovat olleet mukana antamassa lapsille ja nuorille eväitä elämän kouluun.